

A VOZ NATURAL DUN “LABREGO CON ALGO DE POETA” (I)

Emílio Xosé Ínsua

Así se autodefiniu quen resulta ser unha das voces fulcrais, cualitativa e cuantitativamente, da poesía galega do noso século, o escritor chairego MANUEL MARIA (Outeiro de Rei, 1929). Bautizado no seu día como “poeta da Terra Chá” e pulsador aplicado de innumerábeis cordas temáticas e estilísticas ao longo da súa trintena longa de libros publicados, o noso Manuel Maria amosa na súa obra unha profunda identificación vital coa natureza e un amor xeneroso pola Terra que imos tentar divulgar a través desta nova entrega de “A Natureza na Literatura”. Vaia a xeito de homenaxe colectiva do ecoloxismo galego a quen ten dito, con ese sentido do profundo que o caracteriza: “seime un pequeno anaco da Terra Chá animado e feito home”.

En primeiro lugar, Manuel María cre que o canto á paisaxe en si mesmo non pode satisfacer todas as necesidades do ser humano, nen consolar todas as súas angurias:

**“Non abonda a frol,
nin a estrela,
nin a canción do paxaro
cando o pó noxento -terra inmunda-
nos lixa ó longo do camiño sin senso que é a vida.”**

Advento (1954)

Hai, en segundo lugar, un esforzo do noso poeta por combater os tópicos, por “desmitificar” aqueles elementos preferidos dun certo tipo de poesía cursilizada; así, p. ex., a flor da azucena:

**“A azucea non é pura e ten seu lixó:
ó fecundar deixou de ser virxinidade.
Eu ben sei que algún poeta ó saber esto**

Alguns estudosos da obra de Manuel María teñen reparado desde ben cedo nesa presenza persistente e amábel do natural na súa poesía. En particular, o profesor Claudio R. Fer ten distinguido na poesía do noso autor unha especie de “macrociclo” ou “conxunto”, que califica de “etnopaisaxístico” e que tería comezado a manifestarse con ocasión da saída dos prelos do poemario Terra Chá, no ano 1954. Pola nosa banda, cremos que, sen negar validez a esa distinción, hai que considerar a comunión coa natureza como unha auténtica “corrente de fondo”, como un sustrato anímico-afectivo se se quixer, presente en toda a poesía manuelmaría, inclusivemente naquela que, en aparencia, está máis afastada de preocupacións naturistas ou paisaxísticas. Apenas si hai un poemario de Manuel María onde non se faga presente a natureza, quer como tema focalizado, quer como “dispensario” de pequenos elementos que “veñen a conto” por moi diversos motivos (unha metáfora, unha comparación, un estado anímico, un sentimento, etc.). Poucos poetas galegos teñen feito con tanta frecuencia de animais, árbores, tipos de plantas, paisaxes, etc., o obxecto da súa inspiración, nun intento (en palabras de Claudio R. Fer) de “poetizar a cultura material dunha Galiza rural e interior”. Mais isto non significou unha queda no pseudo-enxebrismo paisaxístico, alienante e auto-suficiente, tan en boga nos anos de posguerra. O propio Manuel María atacarao sen contemplacións, como comprobamos nestes exemplos que seguen.

chorará(..)

Eis o meu mensaxe. Vivide.

Sin azuceas, sin luas, sin andrómenas."

Documentos persoas (1958)

ou mesmamente a lua, tan grata aos románticos....

"A lúa é un vello artefacto, podre e noxento,
que amortalla coa súa palidez de enmascarada
os saloucos das adolescentes cursis.

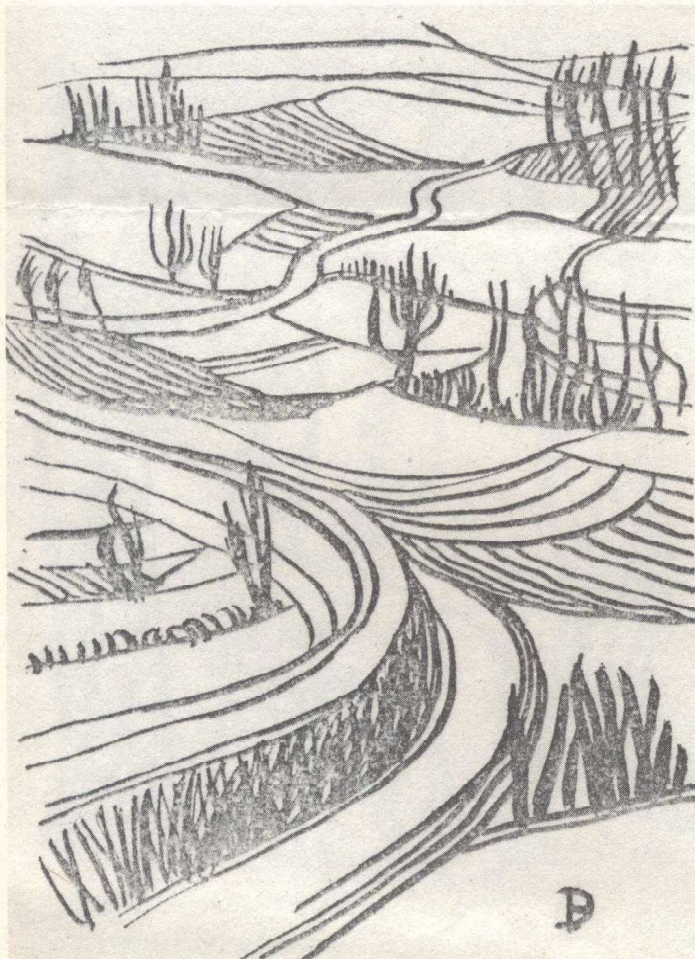
A lúa é un vello corazón que non latexa(.)"

Morrendo a cada intre (1952)

En terceiro lugar, Manuel Maria intenta desenmascarar aquilo que agochan certos versos louvatorios para a muller galega, construídos sobre a base das comparacións cos elementos da paisaxe:

"É criminal, no tempo que corremos,
comparar a muller e máis a frol
cando as mulleres de Galicia
teñen que emigrar(.)
non ten a pel de lilio ou azucea(.)
tampouco a súa sorriso é
un raio de sol na primavera"

Remol (1970)

Debuxo de Isaac Díaz Pardo, incluído na 4ª edición do libro *Terra Chá de Manuel Maria*.

Este afán desmitificador, desenmascarador, aínda se estende e toca de cheo o discurso, supostamente "lírico", construído desde os despachos do Ministerio de Información e Turismo na era Fraga Iribarne sobre a "esquina verde do noroeste peninsular": a Galiza do atraso, da represión e da riada emigrante ficaba oculta tras un manto verbal de loubanzas á paisaxe e de reclamos para o turismo:

"A lírica serán e o mar inmenso.
O verde dos lameiros, as bateladas
enchendo de paz-fermoso cadro-
a xeorxísimas calma das campías.
A nosa paisaxe- ¡qué mágoa non
podela enlatar como as sardiñas!
que non pode admitir comparanza
con outra paisaxe, por moi fermosa,
grandiosa e garimosa que ela sexa.
Hai que dicir sempre non, non
e non a tanto tóxico que afoga,(!)"

Proba documental (1968)

A conclusión de Manuel Maria explicita-se sumariamente nestes versos:

Vive coa xente nas rúas,
esquince froles e lúas(.)
Ti respiras, vives, comes:
¡ponte do lado dos homes
e non do da primavera!(.)

Versos pra cantar en feiras e romaxes (1969)

Nada máis lonxe da verdade que deducir dos versos anteriores unha minusvaloración ou un desleixo pola natureza. Estamos diante da reacción indignada dun poeta que comproba como algo íntimo e seu, (e ao tempo comunal) está a ser utilizado espuriamente, como "tapadeira" ou "narcótico" de situacións sangrantes que afectan a Galiza e aos galegos nesa época. Son tempos de ditadura. E o noso poeta acudirá á ironía e á burla para deixar en evidencia a arbitrariedade e a prepotencia exercidas desde o poder totalitario e centralista. Non puido ocorrerse-lle ao Manuel Maria outra solución que afrontar nos versos as "fantochedas" dos elementos de "ordenamento e mando" cunha forza invencíbel, indomeñábel, que mantivese intacta a liberdade e a dignidade: a natureza. Daí o efecto de versos como estes:

"Prohíbese, por orde da Alcaldía,
que medren porque sí
as rosas do xardín municipal.
Dende agora as pombas teñen
que pedir licenza pra voar(.)
Están fora da Lei
as estrelas, a Primavera,
as froles i os paxaros.(.)"

Documentos persoas (1958)

Tamén certa ironía contra os estamentos academicistas da cultura galega se deixa entrever nestoutros versos:

**"Eu comunícolle a vostede, señor Merlo(.)
que non lle diga a ninguén o seu cantar.
Vostede non ten licencia da Academia
e non se pode cantar sin máis nin máis."**

Documentos persoaes

E sen abandoarmos esta veta irónica, vexamos como Manuel Maria pon en solfa o (suposto) ecoloxismo oficial do Réxime:

**"Apareceu un pombo suicidado.
Aforcouse onte pola noite
na ponla frolida dun cereixal(.)
I oxe ó seu enterro asistirá,
vestida de loito riguroso,
a Sociedade Proteutora de Animás."**

Documentos persoaes

No poemario Odes num tempo de paz e de alegría, publicado en Porto no 1972, Manuel Maria culmina maxistralmente este proceso de ironización sobre as cousas, presentando-nos en verso un perfecto "mundo ao revés". Paga a pena reproducir estes fragmentos que tocan o tema da degradación medioambiental e do abandono da terra:

**"Galicia é un paradiso, un xardin
cultivado con cencia e con beleza.
Non se ollan, por ningunha banda,
ortigas, hedras, silveiras,
cardos, toxales ou codesos.
Tampouco hai campos ermos(.)"**

"Oda pesimista ó meu país"

**"Non coñezo nada máis delicioso
e máis humán que as grandes
ciudades, emporios de riqueza,
de cultura, de solidariedade,
de igualdade, de desintrés,
de auténtica irmandade(.)
hai grandes espacios verdes,
non se ven fumes, a xente vai
sosegadamente ó seu traballo,
eiquí sobran prisas, timbres
semáforos, bruídos, teléfonos,
os paxaros andan polas rúas
misturados con autos e persoas,
o tráfico é fluído e moi doado,
o río está limpo coma a prata,
non hai que soportar molestias,
o silencio é perfeuto, o ar purísimo
sin rastro sequer de polución,
as albres i as roseiras medran
no meio das calzadas libremente(..)"**

"Oda ás grandes cidades"

Un último exemplo desta técnica irónica do noso poeta, con elementos da natureza empregados como materia prima dos versos, temo-lo nun dos poemarios máis "políticos" da súa traxectoria: Cantos rodados pra alleados e colonizados (1976). Nunha composición titulada (note-se a retransca) "Poema romántico", lemos o seguinte:

**"Hai moitas variedades
de cás,
dende o can de palleiro
ó petiso faldeiro,
contando ó perdigueiro.
Pero hai unha clas
arrepiente:
é o gran capital
multinacional
dos norteameri-CÁS
que ri por dediante
e roe por detrás".**

Mais o Manuel Maria non esgota nesta veta a súa faceta de escritor naturista. É poeta tamén de olladas amábeis sobre o mundo, de identificacións sentidas, de emocións ante a paisaxe, de compromiso ecoloxista. Veremo-lo no próximo número de CERNA. ■

Debuxo de Díaz Pardo que ilustra o poema CAS, pertencente á 4ª edición do poemario Terra Chá.